

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1–262

Rajko Bratož, *Marcellinus von Dalmatien und die Frage der Verselbständigung Dalmatiens zu seiner Zeit* • Svit Komel, *Vpliv katastrskih popisov na izvedbo zemljiške odveze na Kranjskem* • Miha Zobec, *Tomajski posestnik in politik Anton Černe (1813-1891) med Dunajem in izvorno skupnostjo: pogled na življenjsko pot vaškega mogotca* • Tomasz Jacek Lis, *Austrian-Croat relations in Habsburg Bosnia and Herzegovina* • Žarko Leković, *An overview of Political, Diplomatic and Social Affairs in Montenegro on the Eve of the First World War* • Biljana Ristić, *Vojaške bolnišnice in pokopališče v Škofji Loki* • Oto Luthar, *Poletje s Tukididom. O nekaterih aktualnih vprašanjih zgodovinopisja*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1-262

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarevič (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 10. april 2024.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2024: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojene 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2024

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 10, 2024.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2024): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

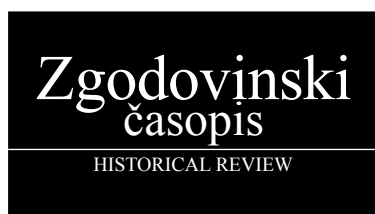
Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2024

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

- Rajko **Bratož**, Marcellinus von Dalmatien und die Frage der
Verselbständigung Dalmatiens zu seiner Zeit8–29
Marcelin iz Dalmacije in vprašanje osamosvojitve
Dalmacije v njegovem času
- Svit **Komel**, Vpliv katastrskih popisov na izvedbo zemljiške
odveze na Kranjskem30–99
Land surveyor's relief: The influence of cadastral surveys
on the execution of the land relief in Carniola
- Miha **Zobec**, Tomajski posestnik in politik Anton Černe (1813-1891)
med Dunajem in izvorno skupnostjo: pogled na življenjsko pot
vaškega mogotca 100–119
Tomaj landowner and politician Anton Černe (1813-1891)
between Vienna and his community of origin:
a close-up look at the life of a village tycoon
- Tomasz **Jacek Lis**, Austrian-Croat relations in Habsburg
Bosnia and Herzegovina 120–147
Avstrijsko-hrvaški odnosi v habsburški Bosni in Hercegovini
- Žarko **Leković**, An overview of Political, Diplomatic and Social
Affairs in Montenegro on the Eve of the First World War 148–166
Pregled političnih, diplomatskih in družbenih razmer
v Črni gori na predvečer prve svetovne vojne
- Biljana **Ristić**, Vojaške bolnišnice in pokopališče v Škofji Loki 168–190
The Field Hospitals and Military Cemetery in Škofja Loka
- Oto **Luthar**, Poletje s Tukididom. O nekaterih aktualnih
vprašanjih zgodovinarstva 192–215
Summer with Thucydides. On Some Current
Questions of Historiography

Jubileji – Anniversaries

Osemdeset let prof. dr. Janka Prunka (Jure Perovšek)	218–221
Janko Prunk – An Octogenerian	
Salvator Žitko – osemdesetletnik (Dušan Mlacović)	222–224
Salvator Žiško – An Octogenerian	
Metod Benedik – osemdesetletnik (Bogdan Kolar)	225–228
Metod Benedik – An Octogenerian	

V spomin – In memoriam

Ana Benedetič (Tatjana Dekleva)	230–232
Miloš Fon (Rajko Bratož)	233

Kongresi in simpoziji – Congresses, Symposia

Poletna šola Okoljska zgodovina in historična ekologija Dinarskega krasa (Ljubljana, 25.–30. september 2023) (Brina Kotar)	236–238
Summer School Environmental History and Historical Ecology of the Dinaric Karst	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

- Žarko Lazarevič, Marta Rendla, Janja Sedlaček, Zgodovina zadružništva v Sloveniji (1856–1992) (Bojan Balkovec)240–242
- Ana Cergol Paradiž, »Bela kuga«: ilegalni abortusi in zmanjševanje rodnosti na Slovenskem v obdobju med obema vojnama (Irena Selišnik)243–245
- Daniel Siter, Rogaška Slatina pod kljukastim križem: zdravilišče med okupacijo 1941–1945 (Tomaž Teropšič)246–248
- Robovi, stičišča in utopije prijateljstva. Spregledane kulturne izmenjave v senci politike (Žiga Smolič)249–253
- Julie Rak, False Summit: Gender in Mountaineering Nonfiction (Julija Šuligoj)254–258

* * *

- Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis259–262
Instructions for Authors

Jubileji

Prof. dr. Metod Benedik – osemdesetletnik

Konec julija 2023 je v kapucinskem samostanu na Bregu nad Celjem novo desetletje začel prof. dr. Metod Benedik, cerkveni zgodovinar, zavzet raziskovalec, dolgoletni učitelj na Teološki fakulteti in zaslužni profesor Univerze v Ljubljani.

Prof. dr. Metod Benedik (roj. 30. julija 1943, Kranj – Stražišče) je po diplomu na Teološki fakulteti v Ljubljani (1968) študij nadaljeval na Fakulteti za cerkveno zgodovino univerze Gregoriana v Rimu (1969–73) in tam dosegel naslov doktorja cerkvene zgodovine (1973). V Rimu je izšla skrajšana oblika njegove disertacije *Die Kapuziner in Slowenien 1600–1750. Die Bedeutung und die Richtlinien der Kapuzinerpredigt in der steirischen Provinz*. Dogajanju v Cerkvi v času reformacije in po njej ter umeščanju novega reda kapucinov v potridentske prenovitvene načrte (koncil v Tridentu se je končal leta 1563) je namenil v nadaljevanju največ svoje pozornosti.

Že leta 1973 se je vrnil v Ljubljano postal honorarni predavatelj predmeta Zgodovina Cerkve na Teološki fakulteti v Ljubljani. Nasledil je dolgoletnega učitelja na isti fakulteti dr. Maksa Miklavčiča (1900–1971) in začasnega suplenta dr. Franca Perka (1929–2008). Dr. Benedik je bil izvoljen v naziv docenta (1976), izrednega (1985) in rednega profesorja (1990). Vsi študentje teologije, ki so se na ljubljansko Teološko fakulteto vpisali med letoma 1973 in 2012 so bili njegovi študentje. Predaval je redne predmete s področja zgodovine Cerkve, ki so bili vključeni v več študijskih programov, in nudil izbirne predmete z izbranimi in zanimivimi temami. Pripravil je več univerzitetnih učbenikov in priročnikov. Zgovoren pokazatelj njegovega pedagoškega dela so bila mentorstva pri številnih diplomskih delih (mentor pri 66 delih, komentor pri 8), 5 magistrskih delih in 4 disertacijah (pri 3 še komentor). Več mandatov je bil prodekan fakultete in dva mandata njen dekan (1990–94). Poleg rednega pedagoškega dela je bil aktiven v delovnih telesih fakultete (znanstveni svet, senat, akademski zbor, razne komisije) in po letu 1992 tudi Univerze v Ljubljani (senata, habilitacijske komisije) in pri razgibanem znanstveno-raziskovalnem delu. Univerza v Ljubljani mu je leta 2001 podelila zlato plaketo, leta 2013 pa še naslov zaslužnega profesorja.

Prof. Benedik je bil na Teološki fakulteti od leta 1973 do 2009 predstojnik Katedre za zgodovino Cerkev in Inštituta za zgodovino Cerkev (od 1990 do 2009). Najprej je bil odgovorni urednik publikacije Inštituta *Acta Ecclesiastica Sloveniae* (AES) (od 1990) in nato še njen glavni urednik (med letoma 1994 in 2008). Leta 2008 je izšel 30. letnik. Poskrbel je, da je v tej zbirki izšla vrsta pomembnih dokumentov za zgodovino Cerkev na Slovenskem. V več zvezkih, ki so obravnavali različne tematike, je prispeval svoj delež. Dolga leta je bil član uredniškega odbora *Bogoslovnega vestnika* in uredil vrsto monografij (za mnoge med njimi je prispeval uvodno besedo). Skupaj s sodelavci je izvedel vse postopke, da je bila ob podpori vodstva Univerze v Ljubljani leta 1992 Teološka fakulteta ponovno sprejeta med njene članice. V 38. letniku AES je predstavil svojo izkušnjo dogajanja okoli vključevanja fakultete v Univerzo.

Svojo raziskovalno pozornost je namenjal predvsem problemom cerkvene zgodovine poznega srednjega veka in začetka novega veka. Zanimala ga je zgodovina redovništva, med temi zlasti kapucinskega reda na Slovenskem, kateremu tudi sam pripada, in obdobju katoliške prenovne. Skupaj s p. Angelom Kraljem sta leta 1994 pripravila za objavo najpomembnejše vire o zgodovini kapucinov na Slovenskem, to je o nekdanji štajerski provinci (AES. 16). Kot voditelj kapucinske skupnosti v Škofji Loki (1985–1991, 1999–2008) in nato v Celju je poskrbel za ureditev knjižnic in drugih prostorov ter za seznanjanje javnosti z bogastvom obeh ustanov. Leta 2008 je izšla monografija *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka*, ob štiristoletnici cerkve leta 2015 pa še *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Cecilije Celje*. Čas delovanja v Škofji Loki mu je bil poseben izziv za raziskovanje zgodovinskega prispevka p. Romualda Marušiča (1676–1748), uglednega kapucinskega pridigarja štajersko-ilirske province in njegovega izvirnega dela *Škofjeloški pasijon*, najstarejšega ohranjenega dramskega besedila v slovenščini (napisano je bilo v letu 1721). Uredil je starejši del gradiva (v njem je tudi 21 inkunabul in izvirni zapis pasijona) in nato še novi del. Poskrbel je za novo postavitev knjižnice in stalne razstave o škofjeloškem pasijonu. S Slovensko akademijo znanosti in umetnosti je sodeloval pri faksimilirani izdaji zbirke pridig *Sacrum promptuarium* Janeza Svetokriškega leta 1998. Prof. Benedik je bil med pobudniki ponovne oživitve pasijonske procesije in uprizoritve pasijona, po letu 1999 pa je sodeloval z režiserji in igralci pri vseh uprizoritvah. Ko so načrtovali izvirno postavitev pasijona ob njegovi tristoletnici, jim je to preprečila pandemija covid-19.

Ob jubileju 550-letnice ljubljanske (nad)škofije je pripravil oris zgodovine njenih župnij *Mati mnogih cerkva: župnije ljubljanske nadškofije v sliki in besedi* ter priredil šmarnično branje, ki ga je ob jubileju petdeset let pred tem zastavil prof. Maks Miklavčič *Škofja pod Marijinim varstvom. Šmarnice ob 550-letnici ljubljanske (nad)škofije*.

Pripravil je več krajših del, ki jih lahko gledamo kot na prispevke za krajevno zgodovino. V to sodita kratka zgodovina in oris božje poti na Brezjah (1977) ter oris župnije Bohinjska Bela 1876–1976 (1976). Obsežnejši sta monografija ob 600-letnici župnije Kranjska gora (1990) in ob tisočletnici župnije Šmartin pri

Kranju (2002); obe je pripravil skupaj s svojim starejšim bratom Markom. Med splošnimi cerkvenimi temami je pozornost namenil obhajanju svetih let (*Sveto leto od Bonifacija VIII. do Janeza Pavla II., 2001*) in prvemu leksikonu papežev v slovenskem jeziku (*Papeži od Petra do Janeza Pavla II.*), ki je doživela dve izdaji (1989, 1996). Kot zavzet član kapucinskega reda in nosilec vrste odgovornosti v tej skupnosti je cenil vrednost in pomen pridigarke dejavnosti v delovanju skupnosti in vsakodnevnega cerkvenega utripa. S tega področja je pripravil prevod knjige *Misli za vsak dan* (1970) in zbirko duhovnih tem kot pripomočka za pridigarje in osebno razmišljanje *Gospodov dan z Besedo* (2005).

V mednarodnem prostoru je prof. Benedik predstavljal prispevek slovenskih protestantskih avtorjev, ugledne osebnosti iz slovenske narodne in cerkvene zgodovine in monografska vprašanja slovenskega kulturnega in cerkvenega prostora. Je član Mednarodne mariološke akademije, Evropskega središča za študij meniških redov in kongregacij in Združenja učiteljev zgodovine Cerkve v nemškem govornem področju. Razvil je tesno sodelovanje s teološkimi fakultetami v Avstriji in Nemčiji, kjer je bil pogost predavatelj, poročevalec v habilitacijskih postopkih in član raznih delovnih teles.

Da bi poznanje cerkvene zgodovine vstopalo v najširše plasti bralcev in pri tem pomagalo pri popularizaciji zgodovinskega védenja, je bil sodelavec številnih strokovnih in poljudnih glasil, radijskih in televizijskih postaj, diskutant na okroglih mizah in odprtih interdisciplinarnih forumih. Uredil je dva pregleda cerkvene zgodovine na Slovenskem: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem* (1991) in *Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju* (2002). Leta 2016 je pri Celjski Mohorjevi družbi izšla obsežna monografija in kar neke vrste povzetek njegovega dela *Krščanstvo na Slovenskem v luči virov*.

Bil je voditelj treh projektov: Od reforme do jožefinskih reform (1993–96), Dejavnost ljubljanskega škofa Tomaža Hrena (1996–2001) in Cerkev in država na Slovenskem od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne (2001–04). Poskrbel je, da so bili rezultati raziskovalnih projektov prezentirani v javnosti.

Zaradi njegovega zavzemanja za ureditev in raziskovanje kapucinske knjižnice v Škofji Loki, njene vključitve v knjižnični sistem in omogočanja dostopnosti raziskovalcem ter širši javnosti, zaradi česar je postala zgled sodobno urejene historične knjižne zbirke je Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana prof. Benediku podelila Trubarjevo priznanje za leto 2023.

Prof. Benedik je bil med voditelji in organizatorji delovanja Slovenske teološke akademije v Rimu, ki je od leta 1981 do 2008 pripravljala odmevne mednarodne simpozije in izdajala zbornike po skupnim naslovom *Simpoziji v Rimu* (od 1983 do 2009). V zadnjem zvezku zbirke so bili objavljeni prispevki o Primožu Trubarju. V temeljih je bil načrtan tudi naslednji posvet o lavantinskem škofu Jakobu Stepišniku, a so višje sile preprečile izvedbo. Objavil je 10 znanstvenih in strokovnih monografij, 26 izvornih znanstvenih razprav, 11 preglednih znanstvenih razprav in prispeval poglavja za več kot 40 znanstvenih in strokovnih monografij. Sodeloval je na več kot 40 znanstvenih srečanjih, večji del v mednarodnem prostoru.

Za prof. dr. Metoda Benedika je značilna velika predanost pedagoškemu delu in ustanovi, na kateri je deloval skoraj štiri desetletja, pozornost do kolegov in do študentov, zavzetost za iskanje zgodovinske resnice in za afirmacijo cerkvene zgodovine v slovenskem prostoru. Ob jubileju mu želimo trdnega zdravja in še veliko ustvarjalnih moči, da bo še naprej odkrival korenine naše narodne in religiozne preteklosti ter s svojimi izvirnimi in pronicljivimi uvidi pomagal graditi prihodnost.

Bogdan Kolar

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1–262